

IX.

Stavba musea. Exodus Němců.

Jest čas, abych navázal přetrženou niť o poměrech ve sněmu a v českém klubu státoprávním. K předmětům zvláště pohnutého jednání náležela záležitost budovy musejní. Oposici německé poskytovala vítaný důvod skutečnost, že měla býti nemalým nákladem země postavena budova pro sbírky soukromé společnosti, neboť společnost musejní měla i dále zůstatí jejich vlastníci a správkyňi. A se společností musejní byla spojena Matice česká, ryzí národně-český ústav. Ovšem byla to jediná možnost, zabezpečit, aby nepřišlo museum z českých rukou, převodem jeho do přímé správy zemské mohlo se dostat do německých, jakmile by se změnila většina sněmovní. Toho se chtěli právě naši lidé uvarovat, neboť nespolehali příliš ani na stálost regímu Taaffova ani na bezpečnost zachování sněmovní většiny z národních poslanců českých a konservativních velkostatkářů, kdyby sněm byl rozpuštěn. Z živých tehdejších debat sněmovních o projektu stavby musea zůstal mi pocit, že v nejedné věci nebyly námitky německé zcela bez podstaty. Tak prof. Knoll právem poukazoval, že za obmezených prostředků peněžních neschází museu, když se nespécialisuje, když se zejména záměrně a zásadně neobmezuje na bohemica. Jednu chvíli mezi tehdejší velkou debatou, kde Rieger m. j. břitce a pohotově na německé námitky o národnostně jednostranném složení české správy musejní reagoval poukázáním na správu České spořitelny, zmocnilo se velké části českých poslanců značné rozčilení. Jeden z německých řečníků, tuším Russ, nadhodil, že by bylo slušno věc odročit a hledat dohodu s Němci v příčině stavby musea a úpravy budoucího poměru země k němu. A tu Rieger, vždy ke smíru národnímu ochotný a citovým vlivům podléhající, jako zpravodaj, bez dohody s členy komise, projevil o své újmě s tím souhlas. Dr. Černý, můj soused, chvil se celý rozčilením, že teď bude stavba musea zmařena, stejnou měrou i jiní byli rozrušeni. Ale na německé straně, kdež Russ zjevně také svůj návrh podal bez zmocnění, jak se podobá, nemohli se dost rychle uradit neb báli se do nějakého jednání vstoupit, ježto by tím se byli vzdali zásadního odporu, a proto na Russův podnět žádné jednání nenavázali a z mračna nebyl děšť. Stavba musea usnešena. I byl to přece

jen skutek velice plodný, jak dnes všichni vidíme. Rozvoji sbírek se dostalo znamenitého podkladu, knihovně účelného a bezpečného útulku, archiv zemský našel lepšího umístění i Česká akademie konečně stánek svůj.

Zatím se Taaffe pořád ještě udržoval u vesla, pravice na radě říšské se upevnila, ač německé hnutí národní navazovalo na jazyková nařízení a boj proti nim nabýval stále prudší povahy. Kdežto pak z německé strany i ve sněmu se usilovalo o zrušení jazykových nařízení, dokazována zbytečnost a nepotřebnost znalosti češtiny u úředníků v německé jazykové oblasti a vyhraňovaly se pojmy uzavřeného jazykového území německého, z české zase rozvínoval se naproti tomu celý soubor jazykové otázky při úřadech státních i samosprávných, zahrnujíc v to i t. ř. vnitřní jazyk úřadovací. Vypisovati průběh těch nemálo pohnutých jednání nemělo by účelu, musil bych pořizovati výtahy ze sněmovenských zápisků stenografických, což není účelem podobných vzpomínek jako jsou moje.*)

Cítím pouze potřebu stručně se dotknouti dějin návrhu Trojanova z 12. prosince 1885. Vyvolán byl návrhem Plenerovým ze dne 5. téhož měsíce, kterýž čelil k národnostnímu ohraničení úřadů v zemi s vypuzením českého jazyka i ze zevního úřadování v německých obvodech.

Nebýval jsem tenkrát — čehož jsem později litoval — příliš zaujat pro podrobnosti vlastních politických návrhův i debat, kamž ovšem patřily tehdy především jazykové, a tak mně ušla historie návrhu Trojanova, kteráž je zajímavá tím, že vlastně původní návrh obsahoval ústupek Němcům, jenž nebyl o nic menší než co v příčině požadavku znalosti jazykové obsahovaly později vídeňské úmluvy. V zásadách spočíval na staré české formuli, podle které arci v celém obvodě království Českého v zevním úřadování soudů i jiných úřadů platí rovnoprávnost obou jazyků tak, že každý může v celém obvodu země podání v tom či onom jazyku konati a v tom jazyku se s ním musí jednati i vyřízení vydati — avšak vnitřní jednací a služební jazyk úřadů prvé stolice řídí se dle jazykového charakteru obvodu dotčeného (v Trojanově návrhu dle jednací řeči okresních zastupitelstev). Kdežto však všechny starší návrhy na této zásadě spočívající spolu požadovaly, aby každý úředník znal oba jazyky zemské, chtěl Trojanův návrh vlastně jen, aby v obvodech německých u soudův a jiných úřadů byl alespoň jeden konceptní úředník češtiny znalý. Takticky by

*) Jistý obraz najde se v Srbově knize (Politické dějiny národa českého od r. 1861. — V Praze 1899), knize to dělané nůžkami, jež chtěla býti objektivnou, ale je nekritickou.

snad bývalo lépe takovouto koncessi, proti původním požadavkům po tři desetiletí opakovaným, ponechati si až na jednání s odpůrcem, a potud bylo dobře, že z návrhu zmizela. Leč ona nezmizela z toho důvodu, nýbrž z jiného. Tenkrát byli zejména konservativní velkostatkáři odpůrci jeho. Obávajíc se administrativního trhání země a tvoření zvláštní německé oblasti při hranicích Německa, nejenom že ovšem naprosto a zcela zamítali návrh Plenerův, leč i Trojanův zdál se jim obsahovati ještě přílišné ústupky tomuto národně rozhraničovacému principu. I tak došlo k resolučnímu návrhu, jenž nejprve většinou v komisi a potom za zpravodajství Fáčkova také v plenu sněmovním byl schválen. Nebyly ovšem jednotlivé odstavce tohoto návrhu většinového formulovány s nadbytečnou průzračností (zvl. č. III.), leč přece byly zjevným ústupem od zásad dřívějších, také v memorandu r. 1879 císaři podaném obsažených, a obratem ve směru formule o t. ř. bezvýjimečné dvojjazyčnosti. Tato přeměna stala se opravdu počátkem obratu v českých požadavcích rovnoprávnosti jazykové. Mladochéši ujali se této, vlastně od velkostatkářů způsobené změny a dožili se postupem doby triumfu, že v samých jazykových nařízeních Badeniových našla platnosti.

Ryze lidsky lze snadno pochopiti, že vyvolalo velký odpor, když šl. Plener rozhraničovací návrh, v lednu sněmem zamítnutý, v prosinci opětoval. Nebývá však vždycky politické podávati se příliš snadno takovým ryze lidským hnutím myslé.

Když po velké odůvodňovací řeči Plenerově 22. prosince 1886 a po hlučně uvítaném přijetí motivovaného přechodu k dennímu pořádku, jejž s celou živostí své letory navrhl sám kníže Karel Schwarzenberg, němečtí poslanci rázem se pozvedli a ohlásivše ústy Schmeykalovými, že dále jednání sněmovního účastníci se nebudou, ze sněmovny odešli, bylo překvapení z toho aktu tím mocnější, protože jej nikdo ani z povzdálí netušil. Tak přísně dovedli zachovávat mlčení poslanci i někteří žurnalisté němečtí, kteří do záměru toho byli zasvěceni. A naši poslanci i žurnalisté nedovedli smléti usnešení i výroky nejdůvěrnější.

Když se dvěře za posledním odcházejícím poslancem německým zavřely, měl jsem dojem, že se událo něco osudného a že se stala veliká chyba. Tentýž názor panoval i mezi jednou částí konservativního velkostatkářstva. Nejedem český poslanec národní však hleděl na celou událost s příliš růžovou důvěřivostí maje za to, že budeme nyní bez překážky moci pracovati, o všem, co za správné uznáme, se usnášeti a Němci že se

ještě rádi navrátí, když uvidí, že jim pasivní odpor nepomáhá. Jiní, kteří chápali lépe vážnost té události, konejšili se úvahou, že konečně proti útokům na rovnoprávnost obou jazyků, tak obmezenou měrou nařízenými jazykovými zavedenou, bylo potřebí něčeho rozhodného a že mohli Němci exodus zrovna tak provést při nezbytném zamítnutí jejich přání ve čtení druhém, jak to učinili při zamítnutí v prvním. Jenže zamítnutí návrhů tak důležité menšiny bez projednání jejich, a limine, bylo něčím společensky závadným, také my bychom z podobného případu byli agitačně kořistili. Byla to přenáhlenost, která exodu Němců v očích mimočeského světa dávala jistou větší míru oprávněnosti.

